

# FRAN KRSTO FRANKOPAN U KRLEŽINIM BALADAMA PETRICE KEREMPUHA

## 1

Tri godine nakon izlaska *Balada Petrice Kerempuha* Miroslav Krleža u Pečatu je objavio tekstove koji sadrže informacija važnih za istraživanje o postanku njegove glasovite pjesničke zbirke. To su esej *Lamentacija o našim književnim prilikama u stilu Tomaša Mikloušića plebanuša stenjevečkog* (7) i polemika *Dijalektički antibarbarus* (8).

Nije dovoljno uočeno da su u *Lamentaciji* samo dvije rečenice sročene modernim standardnim jezikom. To su uvodna rečenica i ona što citat iz Mikloušićeva kalendara (1819) povezuje s Krležinim tekstom, koji je kajkavski. Mikloušićev tekst donesen je u izvornoj, staroj latiničkoj grafiji (7, 193). To nas pak navodi na jedini ispravan zaključak: da je Krleža stare kajkavske pisce doista poznavao prema prvobitnim izdanjima njihovih tekstova<sup>1</sup>.

Naprotiv, u *Dijalektičkom antibarbarusu* Krleža ustanovljuje značajnu vremensku koincidenciju:

*Godine 1936. sa Francovim Udarom kalendarski upravo istoga dana, točno: 18 jula, Petrica Kerempuh je bio ušao u štampu. (Da je to bilo upravo toga dana, 18. srpnja, to znadem po tom, što je toga dana moj imendan, dan Svetoga Kamila.) Ništa o čitavoj toj španjolskoj tragediji nijesam umio, to jest ništa nijesam mogao da kažem, nego upravo to što je rečeno u Petrici Kerempuhu* (8, 126).

<sup>1</sup> *Lamentacija* pruža izvanrednu priliku za važno istraživanje: o tome koliko je (na leksičkome planu) Krleža slijedio Mikloušića, odnosno koliko je maha prepustio svojoj tvorbi riječi. Izdvajam tek nekoliko Krležinih leksema: *himbenogovornik*, *nesramnolažec*, *penezolovec*, *vpi-smopostavljavac*. Bilo bi se dobro time napose pozabaviti; ali to mi u ovom prilogu nije svrha.

Pa nastavlja:

*Zasjenjen u onoj prvoj fazi španjolske drame za izražavanje mutnih strahota tako prikladnim jezikom Bučića, Pergošića, Vramca, Škrinjarića, Habdelića, Belostenca, Magdalenića, Katarine Zrinske, Frankopana Krste, Vitezovića, Jambrešića, Mikloušića i Kerčelića, reagirao sam na španjolsko zbivanje skiciravši nekoliko ciklusa pjesama: galženjačke i lamentacije, pak tužaljke u sljepačkom stilu i maniri narodne pjesme, ali, nažalost, nikakve naročite inspiracije nije bilo, te sam to sve bacio ad acta, uvjeren da su sve slike koje se pod perom javljaju suviše blijede, a da bi mogle da odraze ozbiljnost španjolske i evropske drame (8, 126).*

Saznajemo, dakle:

prvo, da je nakon izlaska *Balada* Krleža napisao nov ciklus kajkavskih pjesama, od kojih se sačuvalo samo pet;

drugo, da se prva od njih (*Strašilo straši gleb europejanski*) ne pojavljuje u novijim verzijama *Balada*, a u njihovo drugo izdanje 1946. (9) uvrštene su ostale četiri (*Gumbelijum roža fino diši; Galženjačka; Mizerere Tebi Jeruzalem; Nenadejano bogčije zveličenje*).

Tužeći se na naše književno stanje uoči drugoga svjetskog rata, Krleža se pita o 17. stoljeću:

*Gda je Jurko Križanić v Siberiji posteklel, alpak Frankopan Krsto v reštu verzuše pisal i Molliërea horvacki tomačil, kaj je bolše bilo? (7, 195)*

Izlazi, dakle, da je Krleža dobro poznao Frankopanov književni opus, a tog je književnika svrstao u red onih koji su pisali »tako prikladnim jezikom«, tj. starokajkavskim.

## 2

Kao što je dobro poznato, u baladi *Keglovichiana* postoji ovo mjesto:

*Mudro je speval Marchese Frangipan:  
Što težaci prideluju  
naj ležaci nasladuju! (6, 40)*

Te je stihove Bosiljka Paska ovako objasnila:

*Citat iz jedne od Frankopanovih napitnica koje su katkad bile lascivne i frivolne (10, 72).*

Valja kazati da u Frankopanovu književnom opusu anakreontske pjesme nalazimo na jednome mjestu, u početku »pjesama na

narodnu«. Frankopan za njih ne upotrebljava izraz *napitnice*, nego *Napojnice pri stolu* (5, 141—142). Za tim se naslovom niže ukupno trideset stihova (razdijeljenih u tri cjeline), u kojima ne postoji ni lascivnost ni frivolnost. Dakako, to bi moralo značiti da Paska, odlično poznajući *Balade*, nema jasna uvida u Frankopanova djela.

Pokazao ga je, na sreću, Mladen Kuzmanović. Osvrćući se na stihove citirane u *Baladama*, taj istraživač precizno upozorava:

*Stihovi iz prve strofe napitnice Frana Krste Frankopana (marchese Frangipan ...) (11, 184);*

pa zatim navodi cijelu »strofu«; dodaje:

*Frankopanovi stihovi integralni su dio (i varijanta) u pjesmi već spomenutog plemićkog životnog načeda da žitek je za Grofa prاتفan pun kuglofa (11, 184);*

zaključuje uputom na pravi izvor:

*Vidi: Dr. Slavko Ježić, 'Život i rad Frana Krste Frankopana', Matica hrvatska, Zagreb 1921, str. 141 (11, 184).*

Iznova iščitavajući i težeći preciznosti, možda bismo se mogli upitati je li Frankopan (pod naslovom koji sadrži množinu: »Napojnice pri stolu«) sročio tri strofe jedne pjesme ili pak tri zasebne pjesme.

Bilo kako bilo, Kuzmanović nas je naveo na pravi trag; šteta je što ga u svojim daljim istraživanjima nije nastavio slijediti. Naime, kasnija monografija istog autora o genezi Krležinih *Balada* spominje Frankopana samo prema Krležinu izrijeku u *Dijalektičkom anti-barbarusu* (12, 183).

### 3

Riješiti valja ponajprije Krležinu tvrdnju da je, stilizirajući nastavak *Balada*, posegnuo za »tako prikladnim jezikom« kao što je Frankopanov. Vratimo li se prije citiranom distihu iz Frankopanova opusa:

*Što težaci prideluju  
naj ležaci nasladuju!*

Iako ćemo zaključiti da u njemu postoje nekajkavski jezični podaci: zamjenica *što* i primjeri druge palatalizacije u pozicijama u kojima je kajkavci ne prvođe (N mn. im. m. r. *težaci*, *ležaci*). Nije stoga čudno da je Krleža, težeći kajkavskoj korektnosti, rečene stihove u istoj baladi ovako parafrazirao:

*na parhetnih blazinah i vanjkušah ležaki,  
kaj ždereju kak hrčki, kaj delaju težaki (6, 48)*

Izlazi, dakle, da Frankopanov jezik i nije bio »tako prikladnim« da bi ga Krleža mogao izjednačiti s jezikom Vramca i Habledića, Jambrešića i Mikloušića<sup>2</sup>.

Ipak, to nas ne mora obeshrabriti. Naime, autor *Balada* nije iz pisane dijakronije naslijedio samo jezični izbor nego i obilje tematsko-motivskih elemenata. Zadatak nam je ovaj put osobit: Frankopanovu prisutnost u *Baladama* ne ustanovljivati samo na temelju mjesta gdje se tvorac *Gartlica* za čas kratiti izrijekom spominje već ispitati nije li nesretni feudalac i poeta 17. stoljeća prisutan u *Baladama* i na koji drugi način.

## 4

Prema konkordancijama izlazi da je Krleža samo u baladi *Ni med cvetjem ni pravice* iskoristio dva leksema: *gartlic* (triput; 16, 81), *Galateja* (jedanput; 16, 80). Evo tih riječi s kontekstom:

1. *Lepe ti je, lepe ti je,*  
*fijolice dišeće,*  
*kad se pava po stezice*  
*prek gartlica šeće* (6, 13)
2. *Vi v gartlicu dišite, kakti mačuhice,*  
*a nas pak zoblu vrepce i tice krilatice* (6, 14)
3. *Ak pak će bi tak, da na svetu biti ima tak*  
*da na jenog krava i cigan se sce,*  
*a drugi pak v gartlicu kak admiral diše...* (6, 15)
4. *Ja priklonit sem gumbek, a nis dišeća teja,*  
*pak srećen sem kak gumbek, kad nis Galateja!* (6, 14)

Već u *Tumaču* manje poznatih riječi, fraza i pojmova (u prvotisku *Balada*) objašnjava se jedna od tih riječi, i to ovako: »gartlic, vrt. Od njemačkog: Garten« (6, 149). Druga riječ (*Galateja*) nije objašnjena.

Na indirektan način učinjeno je to u Paskinoj interpretaciji rečene balade:

*Kerempuhova tambura zaszvirala je svoju melodiju, buntovnu i gorku i u evropskom XX stoljeću i u slici cvijeća i njihova odnosa razvijena je pjesnikova vizija svijeta u kojem vlada nepravda. »Fijolica i sunčanica, rožmarin i mačuhica, roža i fergismajniht, hijacint i holer, admiralov cvet i galateja« našli su se u gartlicu uz staze u raskošnim bojama i zamamljivim mirisima. A*

<sup>2</sup> Treba upozoriti na to da se zamjenični lik što u *Baladama* javlja samo jedanput (u navedenom citatu iz Frankopana), a lik kaj 138 puta (usp. 16, 258; 122—125).

*smrdlj[i]vi »terputec, prepunčec, grinta, terna, glavobolka, kopri-va, lopuh, žabnjak, osjak i peršin soldački« »žalosni su pajdaši« »na kokošjoj paši« (10, 39).*

Zadirući u pravopis, Paska je izvela jednostavan postupak: Krležino veliko početno slovo (*Galateja*) pretvorila u malo (*galateja*). Kontekst to dopušta: ako se *gumbeku* (a to je: »*gumbek*, kao zajček, vrst vrtnog cvijetka«; 6, 150) suprotstavlja *Galateja* i ona će biti nekakav cvijet. S tim u skladu posve je logično objašnjenje: »*Galateja*, morska nimfa — simbol ljepote (starogrčka mitologija); vrsta cvijeta« (11, 151). Jedinu bi se prigovor mogao staviti u vezi s ovim:

Već u *Tumaču*... 1936. teži se tome da svaka biljka bude objašnjena i dvočlanim latinskim nazivom, npr.: »*fijolica*, *Viola odorata*, *ljubičica*« (6, 148). Cvijetu s navodnim imenom *galateja* taj se latinski naziv nije mogao pronaći.

To nas potiče da se sa staze kojom nas je povela Paska vratimo na pravi put: zadubljujući se u književnu prošlost.

Krleža je, kao što smo vidjeli, među svoja pisana vrela uključio i F. K. Frankopana. S krhkim znanjem o jednoj »od Frankopanovih napitnica koje su katkad bile lascivne i frivolne« (10, 72, bilj.) u opusu toga starog pisca nemamo što tražiti; mnogo možemo postići ako (poput Krleže kad je pisao *Balade*) znamo da je »Frankopan Krsto v reštu verzuše pisal i Mollierea horvacki tomačil« (7, 195).

Nije nikakva tajna da središnji dio Frankopanova književnog opusa, njegov kanconijer, nosi naslov *Gartlic za čas kratiti*. Skloni smo pomisliti da je leksem *gartlic* starokajkavski, pa da ga je Krleža mogao pročitati u svojih glavnih uzora: starih leksikografa. Nažalost, oni tog izraza nemaju, pa povijesni kajkavski rječnik donosi tek ovu informaciju:

*gartlic m* (sg. *G gartlica*, *L-u*) *n j e m.* *Garten; vrt, cvjet-n j a k.* *Pava [se] po stezice prek gartlica šeče. Krl. 13 (17, 584).*

pri čemu valja upozoriti da Frankopan nije ušao među izvore za RHKKJ.

Da bismo odgonetnuli tajnu leksema *gartlic*, treba upozoriti da je otac pjesnika Frankopana, Vuk Krsto, godine 1634. kupio grad Brežice u štajerskoj (15, 250), koji je u posjedu tih feudalaca ostao do potkraj 17. stoljeća (3, 6). Brežice su u 17. stoljeću bile ono mjesto iz kojeg su se Frankopani (stolujući na rubu krajine, u Karlovcu) snabdijevali plodinama za svoj »gospodski stol«. Nije nimalo čudno da »Daniel Porubski, tajnik kneza Vuka Frankopana« dana 18. siječnja 1648. od Nikole Klasnića (koji je bio upravitelj dobra Brežice) naručuje ovo:



*Povertnice, zelene i drugih takovih zelišč iz v r t l a simo pošalite (13, 102).*

Drugim riječima, uz brežički je grad postojao pomno obrađivani *vertal*, koji se inače (lokalnim nazivom) drugačije imenovao. Svjedoči o tome Juraj Frankopan, sin Vuka Krste i polubrat Frana Krste, kada (17. studenoga 1657) naređuje onima u Brežicama:

*Vsu onu zemlju u gradu na dvorišću neka iznose ili laibtruhami iznose na g a r t l i c gradski, prekinuvši ono vraca, ka su i prvo iz grada u g a r t l i c bila (13, 129).*

Mi se, dakle, nalazimo pred nuždom da Krležino objašnjenje (*»g a r t l i c*, vrt. Od njemačkog: Garten«, 6, 149) malo variramo:

Liku *gartlic* u temelju nalazimo južnonjemački (ili: austrijski) lik *\*gartl*, a sufiks za tvorbu deminutiva hrvatski je: *-ic* (kao što ga nalazimo u tvorbi *slavic*). Nije naodmet dodati da je F. K. Frankopan u Brežicama proveo zimu 1661—1662, kao što svjedoče njegove isprave izdane u tom gradu između 11. listopada 1661. i 7. veljače 1662. (13, 132—133).

## 5

Tragajući za pravim poticajima Krležinoj baladi *Ni med cvetjem ni pravice*, obratit ćemo se Frankopan, odnosno mjestu iz proznog predgovora njegovu kanconijeru:

*Ni v r t l a gospockoga, s tim lipše nakinčena, v kojim ne bi rasla haluga i trava vsakojaka. Tako i va vom g a r t l i c u nahodit je med cvitjem h u d o b n e i koristne trave: zato opominam ruka plemenita, naj prez rukavice po cvit posigati, ar se lahko na koprivu moreš namirit; drugač jada al čemera, ki bi zdravju škodil, ni bojati, samo kad opeče, da kožica malo začrleniva (5, 102; spac. J. V.)*

Osnovna opreka (da »i va vom g a r t l i c u nahodit je med cvitjem h u d o b n e i koristne trave«) ulazi i u samu gradu čuvene Krležine balade. Stoviše, u prvoj pjesmi svoje zbirke (*Cefirus kak Flori zruča protulitje, Flora Ditelini zausuje cvitje*) Frankopan piše:

*Al vrh vsega Flora, nad cvitjem božica,  
kak je v r t l e svoje dično nakinčila!  
okol na okolo rumeni rožica,  
tulipe, narcize posred razredila!  
Hiacint i naglic, v strankah postavljeni,  
lilije, jalzamin za vadjlu cvatuju;*

*dragoljub, zvončaci gusto zasadjeni,  
violice vsake venac izvršuju.  
Va ta g a r t l i c Flora ljubleno poziva  
vsako drago srce na čas prošetati,  
ditelina pako verno obećiva  
troježivu ljubav dostojno skazati (5, 103)*

Ako pak želimo odgonetnuti tko je ili što je zagonetna *Galateja/galateja*, dobro je da se obratimo Frankopanovoj pjesmi *Pariz i Galatea*, u kojoj postoji strofa:

*Nasred polja gospoju zagleda,  
nju pozdravit šetuje tam vreda;  
ona cvitje i rožice brala,  
fiolice u nadra metala (5, 120)*

Smisao Krležina stiha:

*pak srećen sem kak gumbek, kad nis Galateja (6, 14)*

u ovome je:

Dobro je što sam *gumbek* (tj. »vrst vrtnog cvijetka« koji nije reprezentativan), a ne *Galateja*, mitološka ljepotica koja bere *rožice* i *fiolice* i kojoj su po ukusu *rožice, tulipe, narcize, hiacint, naglic, lilije, jalzamin, dragoljub, zvončaci* i *violice*, a ne mili joj se »haluga i trava vsakojaka«: »... polski drač, / bezpuci, terpuci i kravji kolač« (6, 15).

## 6

Već je pokazano da jedna riječ u *Baladama (gartlic)* potječe od Frankopana i da joj se pravi izvor može naći u neknjiževnom tekstu: u ispravi. Mogli bismo se upitati:

Je li Krleža (osim stare kajkavske proze, stihova i rječnika) poznao također isprave?

I sam opsežni podnaslov baladi *Keglovichiana* (s titulaturom koja je ponešto pretjerana [»njihoveg preuzvišenog gospodstva gospona gospona gospona i dominalneg gospodina«, 6, 35], ali u osnovi točna) pokazuje da na postavljeno pitanje smijemo potvrdno odgovoriti. Kao i drugdje, tako su se i velikaši u sjevernoj Hrvatskoj na početku svojih isprava obično predstavljali svim svojim naslovima, npr.:

*Mi Juraj knez vekovečni od Zrinja, tarnikov kraljevih meštar i svete rimske cesarove i kraljeve svetlosti tanačnik i najveći stran kraljevstva vugerskoga na ovu stranu Dunaja i grada i varoša Kanize kapitan (13, 7).*

U rečennoj baladi središnje mjesto zauzima obilna gospodska trpeza. Spominje se ona i u navedenoj Frankopanovoj napitnici:

*Nek vam projde misal nujna,  
toči čašu vina rujna,  
da se srce razveseli,  
dobra volja k nam priseli.  
Što težaci prideluju,  
naj ležaci nasladuju<sup>3</sup>.  
Vitezovi da ste zdravi,  
vrla srića vami rabi,  
haj pri stolu gospockomu,  
na mejdanu junačkomu;  
muzovire bog ubio,  
a pravične počastnio! — (5, 141)*

*Keglovichiana* je datirana »na Herodešovo A. D. 1779« (6, 35), tj. u doba kad su ekonomske prilike u sjevernoj Hrvatskoj bile nešto povoljnije nego u prethodnom stoljeću. Ali to ipak ne znači da su se i tada s lakoćom, u isti čas, mogle na »gospockom stolu« naći delicije, od kojih evo samo mali dio:

*Na maslenom kropu hmelinate pistrange,  
cukorpohorajov kak od špicfirange,*

<sup>3</sup> Da bih ispitao značenje Frankopanove riječi *ležak* u njegovu vremenu, pošao sam od natuknice *Lefák* u drugom dijelu Belostenčeva rječnika: »*Lefák*, koi vnogo polega. *Desidiosus*, ut plurimum jacens. v. *Lenyak*...« (I, II, 198). Natuknica na koju se *Gaz. II* poziva (*Lenyák*) glasi: »*Lenyák*. (D.) Tròm, lotar, lin, dängubitel. *Piger, ignarus, iners, defes, refes, segnis, ad eorum sedens, fegnipes, desidiosus, otio, defidiáque languens, frugiperda*« (I, II, 197). Skupio sam hrvatske adekvate što se nalaze u *Gaz. I* [I, I] pod navedenim natuknicama te im dodao iz *Gaz. II* (I, II) osobine navedene s. v. *Lenyák*. Dobio sam tako ovaj niz osobina: *dängubitel, kesen, kesno-nog, koji nema načina za vučenje, lén/len, leno hodeći, leno nog, lin, lotar, muden, nehasnovit, nemarljiv, neploden, neumitan, nevučen, neznajući, neznajući vučiti, neznan, neznan meštije, trom*. Čini mi se da je na taj način slika o vitezu (iz Frankopanova stiha: »Vitezovi da ste zdravi«) postala u svojoj vjernosti toliko neugodnom te je »Marchese Frangipan« nipošto ne bi bio želio posvjedočiti. Možda je poučna ona kratka napomena u kojoj Petar Zrinski, opravdavajući što bi se u *Adrijanskoga mora sireni* »riči ili versa falinga nahodila« (18, 26), kaže: »pisah jer ova ne kako dijak, nego kako krajinski vaš tovariš« (18, 26). — Krleža je u pravu: Frankopanov distih »Što težaci prideluju / naj ležaci nasladuju« nosi obilježja »plemičkog životnog načela« (II, 184). Ali bih rekao da navedene, izrazito negativne konotacije leksema *ležak* isključuju mogućnost da je distih F. K. Frankopan sam stilizirao. Stoga mislim da je taj distih potekao iz usmene poezije koju su stvarali Frankapanovi podložnici, a on ju je obradio.



jarebice, fine ftice,  
 prepelice, krilatice.  
 Pak kečige i auštrige,  
 afrikanjske slatke fige (6, 42)<sup>4</sup>

Koliko li je napora trebalo da velikaševi gosti okuse *afrikanjske slatke fige*? Pa i domaće specijalitete (*jarebice*, *prepelice*) valjalo je uloviti, a za to su se brinuli »težaki« posebni zanimanja. Frankopan u svojem kanconijeru spominje *lovca* [5, 126; Belostenec ga imenuje: »[Lovčcz] ... ptichji. *auceps*, *pis*« (1, II, 204) i *zvirara* (5, 127; u Belostenca: »lovčcz zverin[szki. *Venator*, *oris. ferarum infecutor*« (1, II, 204)]. A da bi se na gozbi zatekle i ribe (*pistrange* = pastrve), brinuli su se velikaševi ribiči. Evo što godine 1657. u Brežice piše Frankopanov polubrat Juraj:

*Anočica neka da konopalj, ter se neka dobra ribja mriža ničini i med tim toga ribič dobar gradski i postantarski naime načinivši dobar ter velik poltar* (13, 129).

Keglovičeva se gozba zbiva zimi (potkraj prosinca), a to je olakšalo da se na njegovoj trpezi nađe i poslastica iz primorja: *auštrige*. Pismo iz godine 1625. (što ga Vinko Dešić iz Ozlja upućuje u Čakovec Nikoli Zrinskom) pokazuje s koliko se briga nastojalo udovoljiti velikaševu dobru apetitu i kakve su se tome teškoće javljale:

<sup>4</sup> Leksički materijal u tim stihovima Bosiljka Paska (10, 25) uspoređuje s odlomkom iz Habeličeva djela *Pervi otca našega Adama greh* »nekteri jerebicami, plepelicami, zverinum, pistrangami, kečigami, tokovinum (tok = riba), vizovinum (viza = riba), austrigami etc.« (12, 90), pa zaključuje: »Impresioniralo nas je ne samo leksičko bogatstvo ovog teksta [tj. Habeličeva; nap. J. V.] nego i podudaranje s našim pjesnikom [tj. s Krležom; nap. J. V.]« (10, 25). Istina, podudarnost u koncentraciji leksičkog materijala u Krležinim *Baladama* i u kojega staroga kajkavskog pisca može biti zanimljiva, ali nas ne smije impresionirati. Pogotovu ne smijemo: svu poredbu *Balada* s kajkavskom pisanom dijakronijom svesti na leksičku razinu. To iz nekoliko razloga: prvo, jer se na stolu Krležina Kegloviča ipak morao naći neki izbor jela; drugo, jer su se ta jela u prošlosti (npr. u 17. stoljeću) ipak morala nekako zvati; treće, jer Dukatov antologijski izbor starokajkavskih tekstova nije u vrijeme nastanka *Balada* ni postojao; četvrto, jer je Krleža, pripremajući *Balade*, čitao više nego što mislimo; peto, jer on nigdje u *Baladama* ne upotrebljava Habeličeve riječi *tokovina*, *vizovina* (16, 267, 286). Leksički hungarizmi *tok* (*tokovina*), *viza* (*vizovina*), uobičajeni u hrvatskih kajkavskih pisaca 17. i 18. stoljeća (4, 506, 539–540), govornoj su kajkavštini novijeg vremena posve nepoznati. Izbjegavajući ih, Krleža pokazuje da njegova »caicavitas illustris« ipak nastoji biti razumljiva i u naše vrijeme, tj. isključiti sve što je u prošlosti možda bilo općepoznato, a u današnje vrijeme nerazumljivo.

*Vašemo gos. to šaljem iz pobreškoga dvora 6 gusak i 6 kopunov i 2 indiana, vaše gos. hoćete je znati prieti. A ča mi vaše gos. pišete ako bih imal kakove novice, za vaše gos., ja bih je radi vašemu gos. poslati, kako bi rad ju vaše gos. prieti. Ali sada je zima toplo i kopna, ter se nikakove te takove novine nemoći dobiti, kotera bi za vaše gos. bila. Tolekajše vašemu gos. to šaljem brodskih lanskijh desetinskih kozlov glav 20, bravi glav 5, vaše gos. hoćete ih na to quietonciju poslati (13, 68).*

Nije čudno što pjesnikov otac moli 1646. da mu nađu »tamo gori jednoga dobrog vugarskoga sakača« (13, 97).

Kult »gospockog stola« bio je veoma razvijen, pa je oko njega izrasla i posebna terminologija. O njoj možemo saznati npr. iz drugog dijela Belostenčeva rječnika (I, II, 519—520; s. v. Sztöl). A u godinama 1666—1667. podizao se frankopanski Novi dvor na Dobri, pa je s tim u vezi bila sklopljena ova narudžba:

*Pogodiham se s nim, da načini veliki dugi stol za igranje i obećiaha mu vsaki dan vina mazanu jednu kruha cipove tri, i vsaki tjedan za zmok pinez novac četirinaest, i od rečenoga stola plaće pinez libar trideseti i osam mazan vina. I to da ima prece človički načiniti kako se za jednoga caullira pristoji (13, 140).*

Gozbe su se po »ostacima ostataka« priređivale u raznim priilikama, ali su neke doista bile izuzetne. O jednome velikom slavlju (na relaciji Karlovac — Ozalj, pred sredinu 17. stoljeća) piše Lopašić:

*Od druge žene poteče jedina Vukova kći, nesretna Katarina, vjenčana god. 1641. sa banom grofom Petrom Zrinskim. Jedva da je Tržačka obitelj ikada sretnijega i ugodnijega časa dočekala, a grad Karlovac igda tolike sjajne i kičene svatove ugledao, koliko ih se prikupi 27. list. 1641. u Karlovcu na vjenčanje u kući Vuka Frankopana. Mjesec dana prije pira sazva Petar Zrinski svatove sa svijuh strana, vladare i knezove, velikaše i plemiće, građane i podložnike. U mletačkom arhivu sačuvane su dvie Petrove pozivnice na dužda Franju Erizza i na veliko vieće Mletačke Republike, kojima ih Zrinski pozivlje za 27. listopada na ručak u grad Ozalj, a na večeru istoga dana i na objed drugoga dana u Karlovac u kuću tastovu (14, 193).*

Mi danas (prema Lopašićevoj obavijesti, koja nije pošteđena romantičarstva) znamo da su pozivnice bile upućene; jesu li bile i prihvaćene — teško je reći. Od najuglednijih Mlečana toga doba zaista bi bilo teško očekivati da se krenu počastiti za »gospockim stolom« postavljenim uza sam rub osmanlijskog posjeda. A tih godina Karlovcu (i Ozlju) prijete dvije uvijek latentne opasnosti:

turski prodori i kužna epidemija. Na početku godine 1648. pošast postoji u samoj blizini Brežica (13, 99), a u drugoj polovici iduće godine mogla je u Karlovac dospjeti preko zarobljenih Turaka:

*Moj Klasnić, zapovidamo Ti tvrdo, budući da su naši martolozi dva Turčina na Bosiljevo dopeljali, bojim se, da su od Udvinje ali od Kerbave, kadi se glasuje povsuda, da je ona turska krajina kugom otrovna (13, 105).*

U tom kolopletu pogibelji i užitaka doista se teško snaći. Da bi se pak mogla ostvariti blaga zapovijed iz Frankopanove napitnice (*»toči čašu vina rujna«*), valjalo je obaviti još neke poslove: 1. nabaviti dolične čaše; 2. dopremiti dobro vino.

Evo što (u vezi s prvim) godine 1625. Vinko Dešić javlja Nikoli Zrinskom:

*Potom toga vaše gos. ovih minućih dan bili ste mi pisali, da vaše gos. šalžete simo vašega gos. inoša Andreka, da bi se za vašega gos. stol poslalo kupic kristalnih i prostih (13, 67).*

Tu su pak i dvije vijesti, sa sjevera (iz Čakovca i Vepa) upućene u primorje:

*A simo nam je jur doneseno ništo morskih vin i malvasije, da kako razumismo, da veće marhe ide na ljubljanski put (13, 32).*

*A i pervo toga smo vam bili pisali zbog suhих hobotnic i malvasije, što bi nam imalo na ovu put potribno biti. Zato vas prosimo ovi naš list vidivši nosite žurbu, šetujte nam poslati što se najberže more 100 fašiv suhих hobotnic, i ako veće ne more biti, daj šest ludric dobri felc malvasije, i sopet dva konca čerljena skarlata. Na to vas prosimo nosite žurbu, da nam skoro bude moglo ovde (13, 35).*

Ovozemaljski užici u baladi *Keglovichiana* bili su namijenjeni grofu Kegloviču i uskraćeni Imbri Skunkaču. Kad je pak Frankopan izrekao: *»Sto težaci prideluju, / naj ležaci nasladuju«*, »ležaci« znače njega samoga i njegove vitezove, a »težak« je bio npr. onaj Mate Buharin koji (godinu dana nakon pogibije F. K. Frankopana) piše carskim povjerenicima:

*Neka znate, gospodo komesari, da ja siromah junak stanom od Kotor<sup>5</sup> ovo jur šesto leto bil sam u službi za mornara pri markezu<sup>6</sup>, ni plaćen ni hranjen (13, 144).*

<sup>5</sup> Kotor po svoj prilici nije grad u Boki, nego selo u Hrvatskom primorju.

<sup>6</sup> Godine 1648. F. K. Frankopan spominje se kao »dobar maliahan kisuracz« (13, 101). Kasnije, potaknut svojom navodnom rodoslovnom

A Frankopanov Mate Buharin prototip je Krležina Imbre Skunkača.

## 7

S pravom se može pretpostaviti da su Krleži, kad je pripremao *Balade*, glavni izvori leksičke građe bili rječnici Jurja Habdelića, Ivana Belostenca i Andrije Jambrešića. Slika o tome bit će još jasnija kad se sa starim rječnicima uspoređi leksička građa *Balada* (koja je po abecedi, i to precizno, svrstana u konkordanciji). Na taj će se način također lakše i uvjerljivije pokazati u čemu se sastoji Krležin osobni doprinos, njegova jezična kreacija.

Opus F. K. Frankopana doista pripada među sporedna stara pisana vrela *Baladama*; jezik *Balada* čak znatno odstupa od Frankopanova hibridnog jezika.

Ali u tematsko-motivskom smislu Frankopanova je književna ostavština pružila Krleži nekoliko važnih poticaja, koji nisu zanemarivi (a baladi *Ni med cvetjem ni pravice* čine pravu osnovu). Štoviše, taj nas opus navodi da otkrijemo i neknjiževne stare tekstove (isprave) što su Krleži pružali do u pojedinosti vjernu sliku o životu i zbivanjima u 17. stoljeću, sliku o nekadašnjem stanju u »ostacima ostataka« koja se snažno odrazila u *Baladama*.

Izneseni primjer nuka nas da zaključimo kako bi čuveno Krležino djelo trebalo staviti u niz suodnosa prema svakom od starih pisaca koji su spomenuti u *Dijalektičkom antibarbarusu* (a i prema nekima koji se ondje ne navode).

Josip Vončina

## LITERATURA

1. I: Ivan Belostenec, *Gazophylacium, seu latino-illyricorum onomatum aerarium*, Zagreb 1740; II: *Gazophylacium illyrico-latinum*, Zagreb 1740. Pretisak, Liber—Mladost. Zagreb, 1972—1973.
2. Vladoje Dukat (izabrao tekstove i pripomenke o piscima dodao), *Sladki naš kaj*; Oglеди iz stare kajkavske književnosti. HIBZ. Zagreb, 1944.
3. Marjan Gregorič — Mitja Guštin, *Posavski muzej Brežice*; Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov, 108. 2. ponatis. Ljubljana, 1986.
4. László Hadrovics, *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*. Akadémiai kiadó. Budapest, 1985.
5. Dr. Slavko Ježić, *Život i rad Frana Krste Frankopana s izborom iz njegovih djela*. Matica hrvatska. Zagreb, 1921.

vezom s rimskim Frangipanima, potpisivat će se: »Marches Ferenac Frankopan« i sl. (13, 132, 133, 134, 137, 138, 142).

6. Miroslav Krleža, *Balade Petrice Kerempuha*. V Ljubljani pri Akademski založbi, MCMXXXVI.
7. Miroslav Krleža, *Lamentacija o našim književnim prilikama u stilu Tomaša Mikloušića plebanuša stenjevečkog*. Pečat, br. 3. Zagreb, 1939. Str. 193—197.
8. Miroslav Krleža, *Dijalektički antibarbarus*. Pečat, br. 8—9. Zagreb, 1939. Str. 73—232.
9. Miroslav Krleža, *Balade Petrice Kerempuha*. Nakladni zavod Hrvatske. Zagreb, MCMXLVI.
10. Miroslav Krleža, *Balade Petrice Kerempuha*. Priredila Bosiljka Paska. Moja biblioteka, izabrani tekstovi za školsku omladinu. Jugoslavenški pisci XXII. Školska knjiga. Zagreb, 1966.
11. Mladen Kuzmanović, *Rječnik i komentar Balada Petrice Kerempuha Miroslava Krleže*. Liber. Zagreb, 1972.
12. Mladen Kuzmanović, *Kerempuhovo ishodište*; Geneza »Balada Petrice Kerempuha« Miroslava Krleže. Izdavački centar Rijeka. Rijeka, 1985.
13. Emil Laszowski, *Grada za gospodarsku povijest Hrvatske u XVI. i XVII. stoljeću; Izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana*. Grada za gospodarsku povijest Hrvatske, knj. 1. JAZU. Zagreb, 1951.
14. Radoslav Lopašić, *Karlovac*; Poviest i mjestopis grada i okolice. Matica hrvatska. Zagreb, 1879.
15. Radoslav Lopašić, *Spomenici Tržačkih Frankopana*. Starine, knj. XXV. JAZU. Zagreb, 1892. Str. 201—332.
16. Milan Moguš — Željko Bujas, *Kompjutorska konkordancija »Balada Petrice Kerempuha« Miroslava Krleže*. Kompjutorske obrade hrvatskih književnih tekstova, knj. 4. Urednik Rudolf Filipović. Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu — Zavod za jezik Instituta za filologiju i folkloristiku u Zagrebu. Zagreb, 1982.
17. *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. Urednik Božidar Finka. Obradivači Vida Barac-Grum, Mijo Lončarić, Mile Mamić, Zora Reizer, Vesna Zečević. Knjiga prva, svezak 3. DRISTLO — HIRKANSKI. JAZU — Zavod za jezik IFF — Zagreb. Zagreb, 1986.
18. Zrinski — Frankopan — Vitezović, *Izabrana djela*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 17. Priredio: Josip Vončina. Matica hrvatska — Zora. Zagreb, 1976.